

**STATSVETENSKAPLIGA
INSTITUTIONEN**

GRÄNSLÖS SOLIDARITET?

En textanalys av begreppsanvändningen solidaritet
i svensk dagspress om flyktingkrisen år 2015

Jennifer Kleinwechter

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Program & kurs:	Europaprogrammet: Kandidatuppsats i Europakunskap
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Vt/2018
Handledare:	Carolina Uppenberg
Examinator:	Ann Ighe och Mats Andrén
Rapport nr:	xx
Antal ord:	12 993

Abstract

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Program & kurs: Europaprogrammet: Kandidatuppsats i Europakunskap
Nivå: Grundnivå
Termin/år: Vt/2018
Handledare: Carolina Uppenberg
Examinator: Ann Ighe och Mats Andrén
Rapport nr: xx

Nyckelord: Solidaritet, flyktingar, flyktingkrisen, Sverige, EU, dagstidningar, politisk debatt, sammanhang, inkludering, exkludering.

Keywords: Solidarity, refugees, refugee crisis, Sweden, EU, daily newspapers, political debate, context, inclusion, exclusion.

Syfte: The purpose of this study is to analyse how the concept of solidarity is used by different actors in different contexts in Swedish newspapers, and to analyse which groups are included in the concept of solidarity in the debate on the refugee crisis in 2015. I am also briefly investigating whether it is possible to discern a change over time in the usage of the concept.

Metod & material: The used method is a qualitative text analysis and the material are two of the biggest daily newspapers in Sweden. The surveyed period covers March to October 2015.

Resultat: The results show that solidarity can be found in different contexts in the debate on the refugee crisis in 2015. The most common contexts are to safeguard the Swedish society, responsibility-sharing in the EU or to help refugees. Solidarity is either used to address compassion and humanity towards refugees or used to justify that a continued influx of refugees can jeopardise the unity in the EU or the Swedish welfare state. The results also demonstrate that solidarity is used in more negative contexts where refugees are excluded. Finally, no significant change over time could be discerned in the usage of solidarity.

Förord

Uppsatsskrivandet har varit ett intensivt och berikande arbete. Jag vill rikta ett stort tack till min handledare Carolina Uppenbergs som har gett mig många goda råd, olika infallsvinklar och konstruktiv kritik under skrivandets gång. Jag vill även tacka mina vänner, min familj, min mamma och min pojkvän för det mentala stödet de gett mig under skrivprocessen. Det hjälpte mig till slut att ro uppsatsen i hamn.

Göteborg, 28 maj 2018

Jennifer Kleinwechter

Innehållsförteckning

1.	Inledning.....	1
1.1	Bakgrund & problemområde.....	1
1.2	Syfte & frågeställningar.....	3
2.	Tidigare forskning.....	4
2.1	Solidaritet som begrepp.....	4
2.2	Begreppsanvändning och gestaltningar av invandrare i medier.....	6
2.3	Flyktingkrisen och solidaritet i medier.....	8
2.4	Sammanfattning.....	9
3.	Teoretiska utgångspunkter.....	11
3.1	Durkheims teori om solidaritet.....	11
3.2	Begreppet solidaritet inom politiken.....	12
3.3	”Vi” och ”de”.....	13
3.4	Europeisk solidaritet.....	14
3.5	Teoretisk analysmodell.....	15
4.	Metod & material.....	16
4.1	Kvalitativ textanalys.....	16
4.2	Undersökningsmaterial.....	16
4.2.1	Val av dagstidningar.....	17
4.2.2	Val av tidsintervall.....	17
4.2.3	Val av sökord.....	17
4.2.4	Källkritik.....	18
5.	Resultat & analys.....	19
5.1	Värna det egna samhället.....	19
5.1.1	Analys.....	21
5.2	Partiell solidaritet.....	22
5.2.1	Analys.....	23
5.3	Solidaritet som motsägelsefull.....	23
5.3.1	Analys.....	24
5.4	Solidaritet och EU:s sammanhållning.....	24
5.4.1	Analys.....	26
5.5	Medmänsklighet, moral och sammanhållning.....	27
5.5.1	Analys.....	29
5.6	Förändringen över tid.....	30
6.	Diskussion.....	31
7.	Slutsats.....	34

Käll- och litteraturförteckning	35
Källor.....	35
Litteratur	36

1. Inledning

1.1 Bakgrund & problemområde

I den Europeiska Unionen (EU) är solidaritet ett viktigt slagord och begreppet går att återfinna i EU:s lagstiftning. I konstitutionsfördraget (EUT C 310/1, 2004, Artikel I-2) fastslogs att EU:s medlemsländer utmärks av värden som solidaritet, mångfald, tolerans och rättvisa, vilket delvis kan hänga ihop med Europas gottgörande efter händelserna under andra världskriget. José Manuel Barroso, tidigare ordförande för Europeiska kommissionen, säger också att Europas historia ska påminna nya generationer om att EU står för frihet och ”solidaritet över nationalism och rättvisa över alla former av förtryck. Europa får aldrig glömma sitt ursprung ... Europas handlingar måste baseras på dess värderingar, vars hörnsten är solidaritet. Solidaritet inom unionen, men också utanför den” (Barroso, 2009: min översättning). Inom EU har värdeordet solidaritet blivit än mer aktuellt i samband med stora migrationsutmaningar och flyktingsituationen de senaste åren. Tanken har varit att EU ska stå enat i flyktingfrågan och hur den ska hanteras. Flyktingkrisen har dock medfört oenighet mellan EU:s medlemsländer och ett flertal europeiska länder har visat en ovillighet att ta emot ett större antal flyktingar. Situationen har satt flera länders policy och kapacitet på prov, vilket har medfört problem för skapandet av en fungerande asylpolitik inom EU. Sedan kulmen av flyktingkrisen år 2015 har utvecklingen kunnat följas i medier, såsom i tidningar, tv och radio och frågor kring invandring har varit högt prioriterade i samhällsdebatten.

Den stora orsaken till den så kallade flyktingkrisen är det ännu pågående kriget i Syrien sedan 2011, vilket har lett till att många människor måste fly och söka skydd på andra platser, då förhållandena i landet är ohållbara. De flesta flyktingar har flytt till Syriens grannländer, men Europa har också tagit emot ett stort antal flyktingar, inte minst Sverige och Tyskland. Enligt Migrationsverket (2016) tog Sverige emot 163 000 flyktingar år 2015 och de flesta av dessa togs emot i oktober samma år. Så många flyktingar har Sverige aldrig tagit emot under en så kort period. Sverige hade i motsats till andra europeiska länder en generös invandringspolitik under våren 2015, men under den tilltagande strömmen av flyktingar under hösten 2015 började Sverige så småningom föra en mer restriktiv hållning. Den 12 november 2015 beslutade regeringen, bestående av Socialdemokraterna och Miljöpartiet, att tillfälligt införa gränskontroller vid den inre gränsen. Regeringen (2015) motiverade beslutet genom att uttrycka att invandringen medför möjligheter, men även betydande utmaningar. Den svenska politiska

debatten svängde kraftigt och den politiska diskursen antog olika riktningar kring hanteringen av situationen.

Solidaritet kan betyda olika saker beroende på vilka aktörer som använder det och hur de vill påverka opinion och samhälle. Anna Triandafyllidou (2018:198-215) har forskat om begreppet solidaritet i samband med flyktingkrisen i europeiska medier, där hon har identifierat två olika tolkningsramar kring solidaritet. En del länder rapporterar om att ta moraliskt ansvar och visa solidaritet gentemot flyktingar, medan andra länder använder begreppet för att rättfärdiga upprätthållning av kontroll och ordning. Det finns uppenbarligen kontrasterande diskurser i användningen av solidaritet i medierapporteringen om flyktingkrisen, som är ett fenomen i Europa. Följaktligen är det relevant att undersöka hur begreppet solidaritet används i svensk media under denna omvälvande förändring, som ett exempel i Europa. Det är av intresse att undersöka om det även i Sverige går att finna olika tolkningsramar kring solidaritet i samband med hanteringen av flyktingsituationen och om debatten i media speglar en politisk utveckling i Sverige. Enligt Steinar Stjernø (2005:2-3,320-341) finns det ingen enhetlig grundtanke kring solidaritet. Begreppet kan innebära att hjälpa behövande människor, men också vara kopplat till grundläggande värderingar, kultur och ideologi och därmed exkludera grupper som representerar mångfald, heterogenitet och immigranter.

I den här studien är *solidaritet* det centrala begreppet och därför krävs en kort beskrivning av hur det kan definieras. Enligt svensk ordbok ([SO], 2009) beskrivs det som en ”känsla av samhörighet och beredvillighet att stödja och hjälpa andra människor”, speciellt de i den egna gruppen eller människor som är utsatta. Solidaritet betyder också ”gemensam ansvarighet”. Begreppet solidaritet har inte bara använts som ett slagord associerat med välvilja och medmänsklighet, utan även för att ge tyngd i mediala debatter, för att understryka åsikter angående integrationsproblem, omfördelning av resurser och kostnader, samt hållbarheten av EU:s flyktingstrategi. Detta har återspeglats i flyktingdebatten, när det i början generösa flyktingmottagandet snarare resulterade i en kris under sista delen av 2015. Sven-Eric Liedman (1999:26) nämner att det kan vara ett tecken på ett påtagligt problem i samhället när begreppet solidaritet ”åter kommer på modet”. Det dyker ofta upp opreciserat, och som något som får betydelse i sin kontext.

Sammanfattningsvis har flyktingkrisen satt sin prägel på samhället och har skapat omfattande diskussioner i media. I det här nya sammanhanget är det av vikt att undersöka hur begreppet solidaritet har använts och vad det omfattas av.

1.2 Syfte & frågeställningar

Då begreppet solidaritet har använts och formats i och med en aktuell kris, finns det ett behov av att studera hur begreppet tar sig till uttryck i mediala och politiska debatter. Media och politik har en stor påverkan på den allmänna opinionsbildningen och även omvänt att de speglar den allmänna uppfattningen i landet. Syftet med den här uppsatsen är att analysera hur begreppet solidaritet används av olika aktörer i olika sammanhang i svensk dagspress, samt vilka som inkluderas respektive exkluderas i användningen av begreppet solidaritet i debatten om flyktingkrisen 2015. Slutligen är mitt syfte att undersöka om det går att urskilja en förändring över tid i användandet av begreppet solidaritet i svensk dagspress. Den undersökta tidsperioden sträcker sig från början av mars till slutet av oktober år 2015. Jag har använt mig av en kvalitativ textanalys för att analysera användningen av begreppet solidaritet i två av de ledande svenska dagstidningarnas rapportering om flyktingkrisen. För att uppnå mitt syfte i den här studien har jag utformat följande frågeställningar:

1. Hur används begreppet solidaritet av olika aktörer och i vilka sammanhang förekommer det, när svensk dagspress rapporterar om flyktingkrisen 2015?
2. Vilka grupper inkluderas i begreppet solidaritet, när olika aktörer i svensk dagspress använder sig av det i den aktuella politiska debatten om flyktingkrisen 2015?
3. Går det att urskilja en förändring i användandet av begreppet solidaritet i svensk dagspress om flyktingkrisen mellan mars till oktober månad år 2015?

2. Tidigare forskning

I det här kapitlet presenteras forskning som har en likartad inriktning som den här studiens problem- och forskningsområde. Först tas allmän forskning om begreppet solidaritet upp, sedan forskning om begreppsanvändning och gestaltningar av invandrare i media, och slutligen forskning om flyktingkrisen och begreppet solidaritet i medier.

2.1 Solidaritet som begrepp

Begreppet solidaritet har varit inflytelserikt i den klassiska sociologin, kristna religionen, socialismen samt inom marxistiska teorier (Stjernø, 2005:10). Då begreppet solidaritet i den här studien studeras som ett aktuellt politiskt fenomen, belyser den här delen främst de sociologiska och politiska dimensionerna. Studiens fokus ligger på begreppets användning i svenska dagstidningars rapportering om flyktingkrisen 2015 och mindre på att beskriva solidaritetsbegreppets semasiologi (betydelselära) och historia.

Enligt Steinar Stjernø (2005:2-3,19-20) har under 2000-talet relativt lite empirisk forskning gjorts om begreppet solidaritet i den politiska debatten och samhällsvetenskapen. Han lyfter i sin bok *Solidarity in Europe: The History of an Idea* (2005) fram, att det finns många variationer av solidaritet som idé sedan begreppet började användas i Europa. Han belyser hur begreppet solidaritet har förändrats i den europeiska politiska diskursen och vad begreppet betyder idag (ibid.:21). I Sverige infördes konceptet solidaritet år 1944 i Socialdemokraternas partiprogram och solidaritet har där än idag en stark ideologisk betydelse. Under 1980-talet användes begreppet solidaritet i partiprogrammet för att även inkludera och för att visa altruism (osjälviskhet) mot invånare från underutvecklade länder/tredje världen (ibid.:170,182). Det moderna konceptet innefattar olika samhällsklasser, kön- och åldersgrupper och människor med olika etnisk bakgrund. Det all-inkluderande konceptet av solidaritet används nu i de flesta partipolitiska program och det baserar sig snarare på olikhet än på enhetlighet. Begreppet omfattar idag även medmänskliga och etiska värderingar där en känsla av social integration och sammanhållning vid svåra omständigheter i samhället är centrala (ibid.:199-202).

Stjernø påpekar vidare att när politiska partier blir mer lika varandra i sin politik, kan begreppet solidaritet bli ett statusord i samband med grundläggande värderingar. Att vara trovärdig och ha kommunikativa förmågor får en större vikt i valrörelser. I stället för att diskutera kontroversiella samhällsproblem, används solidaritet för att betona moral och värderingar.

Fördelen för partierna är att solidaritet blir vagt, flexibelt och kombinerbart med andra positiva begrepp som kan kopplas till solidaritet, exempelvis frihet eller rättvisa. Därmed kan betydelsen och den politiska innebörden av begreppet solidaritet förändras och politiska handlingar blir problematiska att definiera och tolka (Stjernø, 2005:257-264). Det finns ingen enhetlig idé om hur solidaritet ska tolkas, utan det handlar mestadels om motsättande och konkurrerande grundtankar som skiljer sig åt i användningen av begreppet (ibid.:320). Stjernø kommer i sin undersökning fram till ett förslag på en allmän definition av begreppet solidaritet idag. För de flesta människor innebär solidaritet att hjälpa behövande människor, vilket baserar sig på politisk altruism. Man är beredd att dela med sig av sina tillgångar till människor som har det sämre och att staten spelar en stor roll i omfördelningen av resurser, där skatter kan bli ett medel (ibid.:326).

Stjernø åskådliggör att välfärdsstaten idag anses vara ett uttryck för institutionaliserad solidaritet, det vill säga solidaritet blir en benämning för hur staten ska ansvara för välvärden och hjälpa människor i nöd. Det kan underminera grundtanken om civilsamhällets ansvar som är förutsättningen för idén om gemenskap och solidaritet. Både arbetarklassen och medelklassen kan påstås vara beredda att försvara solidaritet så länge det är kopplat till samma grundläggande värderingar, kultur och ideologi för ett bestående välfärdssamhälle. Här sträcker sig deras solidaritetstanke inte till att inbegripa mångfald, heterogenitet och immigranter, vilket kan hota deras syn på ett välfärdssamhälle (2005.:338-341). Stjernø påpekar att relationen mellan solidaritet och den moderna välfärdsstaten är komplicerad, då den vilar på invånarnas beredskap att dela på ansvar och resurser. Således kan samhällsdiskussionen med den växande etniska mångfalden och det allt större globala problemet med främlingsfientliga attityder uppfattas som känslig (ibid.:341,2-3). Det kan leda till att grupper ställs emot varandra och att en del grupper därmed exkluderas från solidaritetstanken. När välfärden i ett land hotas, hotas även solidariteten.

I senare forskning kan liknande slutsatser återfinnas som Stjernø (2005) skriver om. Eleni Karageorgiou (2016:1) undersöker i sin studie om innehållet kring förslaget om en ny EU-lagstiftning för asyl och invandring. På grund av den stigande siffran av individer som korsar Medelhavet, diskuteras i EU behovet av att arbeta mer effektivt angående asyl- och invandringspolitik. Det centrala i Karageorgious studie är att analysera vilken solidaritet som ska vara den vägledande principen för EU:s invandrings- och asylpolitik, samt analysera

betydelsen av solidaritetsprincipen i artikel 80 i TFEU (Treaty on the Functioning of the European Union) (ibid.:1). Hon kommer bland annat fram till att begreppet solidaritet i dokumentet otvivelaktigt är en central styrande princip i den europeiska asylpolitiken, men begreppet i lagtexten blir inkonsekvent och svårtolkat för stater att dra slutsatser om hur begreppet ska användas som vägledning för konkreta åtgärder (ibid.:5). Hon menar också att dokumentet föreslår solidaritet som ett ”optimeringskommando” som förpliktar medlemsländerna att vidta åtgärder för att i viss mån, beroende på omständigheterna, kunna optimera en rättvis ansvarsfördelning. Karageorgiou menar att ”solidaritet är – utan tvekan – ett fint ord” (ibid.:11, min översättning), men frågan är dock hur benägna medlemsländerna är att följa en rättvis fördelningspolitik, trots att grundläggande mänskliga rättigheter kan stå på spel (ibid.:10-11).

Både Stjernø och Karageorgiou framhäver problemet med institutionaliserad solidaritet. När staten eller EU som institution tar ansvar för hur solidaritet ska ges, kan det medföra att medborgares respektive enskilda medlemsländers beredskap minskas. Begreppet solidaritet kan uppfattas som diffust och svårtolkat, och att det saknas en gemensam och enhetlig idé om hur det ska tolkas eller användas. Begreppet kan utnyttjas av exempelvis politiska partier eller medlemsländer inom EU i kombination med andra värden för att få sin politik rättfärdigad.

2.2 Begreppsanvändning och gestaltningar av invandrare i medier

Delegationen för migrationsstudier ([Delmi], 2017:1-2) har skrivit en rapport om hur fyra svenska rikstäckande tidningar rapporterar om invandring till Sverige mellan åren 2010-2015. Då debatten om invandring har varit stor de senaste åren, undersöker Delmi bland annat hur invandring gestaltas, som ett problem eller som en tillgång för Sverige. Bakgrunden till studien är bland annat att invandringskritiska grupper inte uppfattar journalistiken som tillräckligt kritisk i rapporteringen om invandringen och att journalister i större utsträckning väljer att skriva om positiva aspekter med invandringen än om negativa. Det leder till att grupper i samhället tappar förtroendet för svenska medier, då de anser att medierna ger en förskönande bild i stället för en mer rättvis bild av verkligheten (ibid.:30). Resultatet i studien visar däremot att negativa gestaltningar av invandring var mer förekommande i det undersökta materialet än positiva gestaltningar om invandrare. Resultatet visar också vilken form av invandring det rapporteras mest om, vilket är flyktingar och asylsökande, men betydligt mindre om exempelvis arbetskraftsinvandring (ibid.:55-56).

Hur medier framställer invandrare, undersöker även Marcus Johansson (2006:165). I sin studie analyserar han hur enbart mediernas språkbruk kan spela en stor roll i skapandet av samhällets hållning och på ett medvetet eller omedvetet sätt målar verkligheten i svart eller vitt. Polariserade kategorier skapas som "vi" och "dom", "svenskar" och "invandrare" och mediernas konsumenter lär sig att skilja dessa åt. Johansson (ibid.:164-167,183-184) undersöker i två svenska lokaltidningar hur "invandrare" framställs från 1980 till 1999. Han finner att de flesta artiklar framställer invandrare som problem och inte som resurs och sammankopplas ofta med arbetslöshet, kriminalitet eller segregering. Framställningen av invandrare kan få en utpekande effekt där invandare blir problemskapare och majoritetsbefolkningen, den svenska, blir de som bidrar till samhället och är laglydiga.

Ylva Brune (2004:9-10) hittar liknande polariserande kategorier i rapporteringen om flyktingar och invandrare i Sverige. Hon skriver i sin avhandling "Nyheter från gränsen: Tre studier i journalistik om 'invandrare', flyktingar och rasistiskt våld" om invandrar- och flyktingfrågor i svensk nyhetsjournalistik och hur medier sätter upp en gräns mellan "svenskhet" och flyktingar respektive invandrare. Nyhetsmedierna målar upp vad som är "det goda samhället" och vad som är det främmande. Hon nämner att jämförelsen inte är något nytt, utan gränsdragningar mellan oss och andra har länge funnits. Något som Brune (ibid.:17) upptäcker i sin analys är att medierna använder sig av en negativ nyhetsvokabulär, exempelvis "ökade främlingshatet" eller "okontrollerade flyktingströmmen" som ger negativa associationer. Brune (ibid.:67,72-75) gör ytterligare en upptäckt, att flyktingar blir säkerhetsfrågor i media, då de undergräver nationens kontroll vid gränserna och utlöser inhemskt våld och främlingsfientlighet. Det blir snarare en myndighetsdiskurs än fokus på själva flyktingarnas situation och deras rätt att söka asyl.

I likhet med Brunens diskussion om att flyktingfrågan riskerar att blir en myndighetsdiskurs, återspeglar även Gunilla Hulténs (2006) studie om sambandet mellan staten och media. Hon skriver i sin avhandling om hur invandrare, främlingskap och nationell gemenskap framställs i fyra svenska dagstidningar under perioden 1945 till 2005. Hennes analys under den undersökta tiden, indikerar på att det finns en koppling mellan staten och media. Tidningarnas framställning speglar ofta statens hållning i frågan om migration. Fram till 1985 hade invandring setts som en resurs, men därefter såg Hultén en förändring, att invandring kom att betraktas mer som en ekonomisk börda för välfärdsstaten (Hultén, 2006:221-222).

2.3 Flyktingkrisen och solidaritet i medier

Brunes (2004) tidigare nämnda myndighetsdiskurs återfinns även i mer aktuell forskning från Utrikespolitiska institutet [UI], men här på europeisk nivå. UI har i sin tidskriftserie ”Världspolitikens Dagsfrågor” publicerat ett nummer med titeln ”Flyktingkrisen: Från Syrien till EU”. Lena Karlsson beskriver där att fokus inte bara riktats på flyktingarnas situation, utan att en hel del fokus även har riktats på EU-samarbetet och själva sammanhållningen, då flera medlemsländer tycker olika om hur situationen skall lösas. Medlemslandet Ungern vill exempelvis inte ta emot flyktingar och har en hård hållning i motsats till Tysklands mer öppna inställning (UI, 2015:3). Sammanhållningen inom EU gällande flyktingmottagandet illustreras som ett dilemma även i studien “Absurdity and the ‘Blame Game’ Within the Schengen Area: Analyzing Greek (Social) Media Discourses on the Refugee Crisis” av Salomi Boukala och Dimitra Dimitrakopoulou (2018). Huvudsyftet är att utforska om och hur grekiska medier och sociala medier omdebatterar flyktingkrisen och hur en nationalstat genom sin suveränitet och dess gränser kan bli relevanta medel för att skapa motpoler som ”vi” och ”de”. Den politiska konstruktionen av ett imaginärt homogent EU kan skapa strategier om inkludering för att bilda en gemensam europeisk identitet och som exkluderar andra grupper, exempelvis muslimska immigranter. Det framförs vidare hur grekisk media har framställt flyktingar som något stort och hotfullt för både Grekland och Europa (ibid.:181-182). Följaktligen blir hotet en ursäkt för att kunna säkra de nationella gränserna och därmed legitimerar länder sina strategier för inkludering och exkludering. Undersökningen berör också retoriken mellan EU och Grekland, där EU beskyller Grekland för att missköta den yttre gränskontrollen till EU. Den grekiske premiärministern Alexis Tsipras anser att anklaga varandra inte leder till något. Han understryker i en tweet nödvändigheten av solidaritet och ett gemensamt europeiskt ansvar och att inget land ensamt kan hantera vågen av flyktingar (ibid.:184-187). Boukala och Dimitrakopoulou menar att flyktingkrisen utmanar det europeiska värdet av solidaritet och att det kan leda tillbaka till tankar om en nationalstat (ibid.:195-196).

Anna Triandafyllidou (2018) har gjort en jämförande studie om hur rapporteringen i media och den politiska debatten om flyktingkrisen i Europa mellan 2014–2016 har utvecklats. Triandafyllidou identifierar två olika tolkningsramar om hur olika länder rapporterar om flyktingsituationen, å ena sidan ramen för moraliskt ansvarstagande och solidaritet samt å andra sidan ramen för hot och exkludering. Ramen för ansvar och solidaritet innebär att hjälpa de människor som befinner sig i nöd och att de förtjänar vårt stöd, trots att det innebär stigande

kostnader. Länder inom denna ram omfattar bland annat Grekland, Italien, Tyskland och Sverige. Länder som Polen, Ungern och Slovenien omfattar ramen för hot och exkludering. Där beskrivs asyl-sökande snarare som en naturkatastrof och att de inte är hanterbara. De använder sig även av personifieringen ”oss”, ett EU-lands medborgare eller européer, kontra ”de” som motsvarar migranterna eller nykomlingarna som inte förtjänar stöd eftersom de anses vara ekonomiska flyktingar (2018:211-212). Trots de två kontrasterande diskurserna, visar Triandafyllidou att det även i medlemsländer med en flykting-vänlig inställning, skedde en förändring över tid. Länderna försökte under våren till hösten 2015 hantera flyktingsituationen och fördela ansvar inom EU. Det ledde senare till en ”kris” där mer drastiska åtgärder behövdes (ibid.:206-207). Triandafyllidous resultat visar att de två motstående tolkningsramarna förenas i ramen för rationalisering. Den innebär en förening mellan solidaritet och ordning, där rationalitet används för att rättfärdiga olika beslut som tas av EU-länder. Länder som tidigare stod inom ramen för ansvarstagande och solidaritet, distanserar sina argument allt mer från dem om mänskliga rättigheter och moral. Det är för att återställa kontroll och ordning och för att förhindra att flyktingsituationen går överstyr. Solidaritet kan inte innebära ansvarslöshet för sitt land. Rationaliseringen löser det stora politiska och moraliska dilemmat och låter politiska ledare och media presentera politiska beslut som sanna och i linje med medmännisklighet och solidaritet. Med det menas att inflödet av migranter måste kontrolleras då de annars gör slut på ländernas resurser och skapar instabilitet i ländernas sociala sammanhållning (ibid.:212-215).

Både Boukala och Dimitrakopoulou (2018) och Triandafyllidou (2018) beskriver hur länder skapar en strategi för rationalisering eller legitimering för att kunna avstå från att ta ansvar i flyktingmottagandet. Solidaritet blir ett begrepp för att kunna rättfärdiga enskilda länders hållning.

2.4 Sammanfattning

Ovanstående samlade kunskapsläge från tidigare forskning kommer att utgöra grunden för min analys. Rapporteringen om invandrare och flyktingar i media är redan brett representerat i forskning. Den visar att negativ gestaltning och konfliktperspektiv kring invandrare är vanligt förekommande. Det sker ofta en gränsdragning mellan ”oss” och ”de” och fokus riktas snarare på en säkerhets- och myndighetsdiskurs än att rapportera om flyktingarnas situation. Forskningen visar även att begreppet solidaritet finns inom olika användningsområden beroende på vem som leder diskussionen. Solidaritet används å ena sidan i sammanhang med

medmänsklighet och inkludering som även baserar sig på olikhet, medan å andra sidan används det i sammanhang med att värna om välfärdsstaten med följd att vissa grupper exkluderas. Några större avvikelser i det samlade forskningsläget går inte att upptäcka, utan snarare att de har likartade forskningsresultat där invandrare gestaltas negativ och som problem och att begreppet solidaritet används för att rättfärdiga nationers hållning om ett begränsat flyktingmottagande.

Med tidigare forskning som bakgrund vill jag undersöka hur begreppet solidaritet används av olika aktörer, och i vilka sammanhang det förekommer i när svensk media rapporterar om flyktingkrisen 2015. Då begreppet solidaritet används i inkluderande och exkluderande sammanhang i tidigare forskning, är mitt syfte också att undersöka om användandet av begreppet solidaritet inkluderar eller exkluderar olika grupper i svensk medierapportering. Det blir då också intressant att studera om det går att urskilja en förändring över tid i hur begreppet solidaritet används under samma period.

3. Teoretiska utgångspunkter

I det här kapitlet presenteras teoretiska utgångspunkter som är användbara för min studie, samt för att senare kunna förklara och värdera mitt resultat. Först kommer solidaritet att diskuteras utifrån en mer abstrakt samhällelig nivå och därefter begreppets betydelse i politiken. Teorier kring identifieringen mellan ”vi” och ”de” kommer också att diskuteras och slutligen begreppets betydelse i EU.

Fokus kommer att ligga på begreppsanvändningen av solidaritet och i vilka sammanhang det kan förekomma i, och inte på att fastställa en egen definition av begreppet i det undersökta materialet. Begrepp är viktiga att studera då de är vetenskapens grundstenar och består av konstruktioner och föreställningar med gemensamma och distinkta egenskaper. De kan definieras genom en exemplifiering av fenomen i verkligheten (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud, 2012:21-22).

3.1 Durkheims teori om solidaritet

Solidaritet är ett mångfacetterat begrepp och kan undersökas i en rad olika ämnesområden. Den här studien fokuserar på en specifik händelse i modern tid. Begreppet solidaritet har studerats inom samhällsvetenskapen, socialfilosofin och främst inom sociologin. Den som anses vara den främste teoretikern är den franske sociologen Émile Durkheim, vars verk har inspirerat många teoretiker och forskare inom teoriutvecklingen av begreppet solidaritet (Crow, 2001:11-12,29-31).

Durkheim ([1893] 2013:9-16,80) fokuserar främst på solidaritet som ett socialt fenomen och att det finns två olika typer av samhällsorganisationsformer, som är en central del i hans avhandling *The Division of Labor in Society*. Den första är *mekanisk solidaritet*, ett system som innefattas av människors liknande moraliska värderingar och intressen och som återfinns i mer primitiva samhällen. Mekanisk solidaritet kan övergå till den andra formen, *organisk solidaritet*, som sker när en stark förändring i samhället inträffar, som exempelvis industrialiseringen. Som ett resultat av samhällsutvecklingen blev människorna allt mer individualiserade och utvecklade ett svagare kollektivt samvete, något som kännetecknar organisk solidaritet. Organiska samhällen genererar social solidaritet genom att ha ett ömsesidigt beroende av varandra, snarare än genom att vara lika. Durkheim vill visa vad som får samhället att hålla ihop trots individernas olika ansvarsområden och specialiserade roller.

Patrick Doreian och Thomas Fararo (1998:vii,5) anser att Durkheims teorier är viktiga att studera, eftersom de fokuserar på samhällelig solidaritet i en tid av stora förändringar, som exempelvis industrialiseringen och dagens globalisering. De antyder att det å ena sidan finns ett slags system av sammanhållning inom varje stats gränser som baserar sig på inre olikheter, men som bär på en bred kollektiv sammanhållning. Ökningen av etniska och andra interna barriärer kan påfresta solidariteten som hålls inom kollektivet i landet. Den globaliserande ekonomin kan å andra sidan skapa en mer övergripande solidaritet. Doreian och Fararo (ibid.:vii,5) menar att det kan jämföras med Durkheims tanke om organisk solidaritet på nationsnivå men som idag, då länder är mer beroende av varandra, har utvidgats till att vara världsomgripande trots länders olikheter.

Stjernø (2005:1-2,346) återkopplar till förändringen av begreppets innebörd som också flera andra teoretiker på 1800-talet såg. Tidigare hade solidaritet förknippats med traditionella sociala band och samhörighet inom en och samma klass. I samband med framväxten av det moderna samhället kom idén om solidaritet att bli ett medel, för att skapa en mer öppen social sammanhållning. Alla grupper i samhället skulle inkluderas och välfärdsstaten sågs som ett resultat av kampen för solidaritet.

Solidaritet har kommit att bli ett begrepp som är inbyggt i samhällsstrukturen idag. I likhet med Durkheim framhåller Stjernø att vi är i behov av varandra för att kunna skapa en fungerande välfärdsstat i dagens moderna samhälle. Solidaritet som inkluderar alla grupper blir en förutsättning för att uppnå stabilitet och sammanhållning.

3.2 Begreppet solidaritet inom politiken

Liedman (1999:15-31) skriver om hur begreppet solidaritet har utvecklats genom tiden. Solidaritet kommer från latinets *solidus* som betyder odelad, gedigen eller fast och som senare anammades i det franska språket genom *solidarité*. Liedman argumenterar att det finns en koppling mellan solidariskt ansvar och uttrycket ”En för alla, alla för en”. I Sverige har begreppet solidaritet använts som ett slagord i socialdemokratin och socialismen. De flesta politiska partier konkurrerar också om att använda begreppet för att förklara hur verkligheten borde vara och för att framföra sin politiska agenda. Liknande slagord som används i den politiska dragkampen är demokrati, frihet och rättvisa. Liedman (ibid.:86) använder *partiell solidaritet* för att beskriva hur arbetarklassen strävade efter en större sammanhållning och ett

socialistiskt fungerande välfärdssystem. De vill skapa en större helhet av solidaritet, i stället för att endast kämpa mot orättvisor och förtryck. Stjernø (2005:2,11) påpekar också att begreppet ibland används i vilseledande politisk retorik. Politiska partier använder begreppet solidaritet för att kompensera något som inte finns i partiets praktik eller för att det associeras med den politik som baserar sig på fenomenet solidaritet.

Då media är en stor opinionsbildare är det viktigt att titta på begreppets olika användningsområden inom medierapporteringen. Den är av betydelse för hur samhället kommer att se på den flyktingpolitik som bedrivs i landet och hur den uppfattas. Teorin tyder på att solidaritet kan användas för olika partiers syften och att omfattningen av begreppet kan användas varierande. Politiska åsikter spelar därmed en roll i hur solidaritet används och hur debatten förs om dagens flyktingsituation.

3.3 "Vi" och "de"

Som tidigare nämnts i kapitlet om tidigare forskning, är tanken inom socialdemokratien att inkludera alla samhällsgrupper oavsett människors olikheter. Stjernø (2005:17) menar också att begreppet kan användas i identifikationen mellan "vi" och "de" som ofta är centrala teman i sociala teorier. Han påstår att solidaritet i de allra flesta fall innebär antingen en inkludering eller exkludering beroende på hur man identifierar sig med "vi" och "de". Jørn Henrik Petersen (2010:323-324) argumenterar att solidaritet kan liknas med gruppmedlemmar som förbinder sig till att genomföra gemensamma mål, som exempelvis att ta hand om gruppmedlemmar som är i nödläge av en eller annan orsak. Gruppidentiteten däremot handlar om relationerna mellan ett "jag" och dess identifiering med ett "vi", och dess relation till "de" som innefattar individer utanför gruppen. De kan erfarenhetsmässigt uppfattas inkluderande eller exkluderande och därmed kan solidaritet bli ett etisk tvetydigt begrepp. Petersen (ibid.:328-329) framhåller att kollektiv identitet, där mottagarna erkänns som likvärdiga medlemmar i gruppen, är en av förutsättningarna för att göra sig förtjänt av välfärdsstatens fördelar och för att ta del av solidaritetstanken. De som befinner sig utanför gruppen och som inte kan bidra med något, förtjänar inte fördelarna.

Petersen (2010:325-326) ställer sig frågan, vem uppfattas förtjäna och vem uppfattas inte förtjäna vår solidaritet/vårt stöd och varför? Hans svar speglar sig i fem kriterier: 1. *Kontroll*- ju mindre kontroll man har över sin egen situation, desto mer stöd förtjänar man. 2. *Behov*- ju

större behov, desto större stöd förtjänar man. 3. *Identitet*- ju mer den behövande är lik ”oss”, desto mer är stödet förtjänat. 4. *Hållning*- ju mer tacksam och medgörlig mottagaren är, desto mer är denne förtjänat av stödet. 5. *Reciprocitet*- kan mottagaren senare ge tillbaka något i gengäld, är mottagaren mer förtjänat av stödet.

Till vilka grupper är vi beredda att ge stöd eller solidaritet, det vill säga vilka ska inkluderas eller exkluderas. Det här speglas också i den politiska debatten idag. Hur begreppet solidaritet används kan visa att det finns olika gränser för viljan att ge solidaritet. I resultat- och analysdelen kommer den här problematiken att betraktas närmare.

3.4 Europeisk solidaritet

Liedman (1999:43-45) skriver att osäkra miljöer och en försvagad grundtrygghet är något som kännetecknar den moderna tiden. Han menar vidare att Durkheims teorier fortfarande lever kvar genom att nationer söker trygghet och gemenskap i EU, att ”idén om solidaritet är en idé om gemenskap” (ibid.:45). Solidaritetsprincipen har också en anknytning till EU och går att återfinna i Lissabonfördraget:

Unionen ska säkerställa att det inte förekommer någon kontroll av personer vid de inre gränserna, och den ska utarbeta en gemensam politik för asyl, invandring och kontroll av de yttre gränserna som grundar sig på solidaritet mellan medlemsstaterna och som är rättvis för medborgare i tredjeländer (EUT C 306/01, 2007, Artikel 61).

Fördraget speglar i första hand solidaritet mellan medlemsländer. Den yttre gränskontrollen däremot begränsar medborgare från tredje länder och de har därmed inte samma friheter och rättigheter som EU-medborgare. Syftet är att bibehålla en säker och kontrollerad invandring till EU. Här igen går det att urskilja en distinktion mellan ”vi” och ”de”. Dimitris Avramopoulos, EU-kommissionären för migration, inrikes frågor och medborgarskap, antyder också att det finns delade meningar bland EU:s medlemsländer om ansvarstagandet i flyktingkrisen. Han säger: “Responsibility cannot be fairly shared without solidarity. All our measures are interlinked, and Member States cannot cherry-pick what they deliver on” ([EC] Press release, 2017). Solidaritet betyder gemensamt ansvarstagande och samarbete inom EU där alla medlemsländer ska delta oavsett vad medlemsländerna tycker. I dilemmat som här synliggörs är det intressant att undersöka hur solidaritet används i media.

3.5 Teoretisk analysmodell

Utifrån min teori har jag skapat en teoretisk analysmodell bestående av två utgångspunkter som ska vara till hjälp för att urskilja vilka grupper som inkluderas respektive exkluderas i begreppet solidaritet. Modellen kommer främst att användas för att ge svar på min andra frågeställning, vilka grupper som inkluderas i begreppet solidaritet när olika aktörer i svensk dagspress använder sig av det i den aktuella politiska debatten om flyktingkrisen 2015.

1. Min första utgångspunkt är hur användningen av solidaritet kopplas till inkludering i olika politiska enheter, det vill säga vilka grupper som inkluderas utifrån vilken politisk enhet de tillhör. Det kan omfattas av det mindre lokala samhället, Sverige som nation, EU-samarbetet eller den globala nivån. För att lättare kunna göra denna koppling i min analys, kommer jag att ta hjälp av teorier kring gruppidentifikation och hur man talar om ett ”vi” och ett ”de” i olika sammanhang.
2. Min andra utgångspunkt är Petersens fem kriterier för solidaritet, att förtjäna stöd och hjälp: Kontroll, Behov, Identitet, Hållning och Reciprocitet (jämför avsnitt 3.3). Kriterierna kommer att hjälpa mig att identifiera vilka grupper som inkluderas respektive exkluderas när solidaritet används av olika aktörer i media.

4. Metod & material

I det här kapitlet presenterar jag den metod och det material jag använt mig av i min studie för att få svar på mina frågeställningar: Hur begreppet solidaritet används och i vilka sammanhang det förekommer när svensk dagspress rapporterar om flyktingkrisen 2015, samt vilka grupper som inkluderas i begreppet solidaritet när olika aktörer använder det. Kortfattat undersöks även om det går att urskilja en förändring i användandet av begreppet solidaritet under den valda tidsperioden i samma material.

4.1 Kvalitativ textanalys

Jag har använt mig av en kvalitativ textanalys, som har hjälpt mig att identifiera och göra ett urval av specifika sammanhang som begreppet solidaritet förekommer i. Det möjliggjorde att jag senare kunde göra en djupare analys av dessa. Metoden är lämplig för mitt ändamål, då den tillåter mer avancerade tolkningar (Bergström & Boréus, 2012:50; Stukát, 2011:60). Den fokuserar på det tematiska sammanhanget och ger ett uttalande om användningen av begreppet solidaritet i den politiska debatten som det förekommer i.

Viktigt att poängtera är, att jag endast valde att analysera textstycken i artiklar, där begreppet solidaritet förekom. Den här avgränsningen var nödvändig, då resterande delar av artikeln kunde beröra innehåll, som inte hade någon koppling till textstycket där begreppet solidaritet förekom i eller inte hade någon koppling till flyktingkrisen.

4.2 Undersökningsmaterial

Media anses vara den viktigaste källan till information om samhälle och politik. Därför är medier ett mycket relevant och viktigt material att undersöka (Strömbäck, 2009:75). Nyheter, information och åsikter som förmedlas via media har en stor påverkan på hur människor uppfattar händelser i samhället (Gherse & Andersson Odén, 2010:5). Anledningen till att jag valde svensk dagspress som material, är att i tider där kriser uppstår, har medierna generellt sett den största makten över dagordningen, än vad exempelvis politiska partier har (Strömbäck, 2009:110). Det kan också diskuteras om hur stort inflytande politiker har, men detta kommer jag inte fokusera på och kan lämnas hän till vidare forskning.

Sverige beviljade flest flyktingar per invånare asyl under året 2015 och fokus ligger därför på svenska tidningar (Haglund, 2016). Begreppet solidaritet användes flitigt i den politiska

debatten under året, både när det gäller Sveriges ansvar och dess hållning i den gemensamma europeiska flyktingpolitiken.

4.2.1 Val av dagstidningar

Analysmaterialet är begränsat till Dagens Nyheter och Göteborgs-Posten som är två av de största och mest lästa dagstidningarna i Sverige.¹ Dagens Nyheter grundades år 1864 och är en daglig morgontidning som utges främst i Stockholm. Tidningens inriktning är oberoende liberal (Johansson & Sundin, [NE]). Göteborgs-Posten grundades år 1859, också en daglig morgontidning, som ges ut i Göteborgsområdet och är liberal (Jonsson, [NE]).

4.2.2 Val av tidsintervall

De valda tidningarna har analyserats under perioden 01.03.2015 till 31.10.2015. Den här tidsperioden har valts på grund av att det var då flyktingströmmarna från främst Syrien till Europa började tillta markant och allt fler debatter blev synliga i media. Därför har jag enbart koncentrerat mig på den här händelsen och hur den har beskrivits i media. Det hade visserligen också varit intressant att undersöka hur debatten fördes efter att Sverige införde en mer restriktiv invandringspolitik i november 2015, men den diskussionen får inte utrymme i min studie och ingår inte i mitt syfte.

4.2.3 Val av sökord

Urvalet av artiklar i de båda dagstidningarna skedde med hjälp av nyhetsarkivet *Retriever*. Artikelförfattarna använder begreppet solidaritet också i andra sammanhang som inte berör flyktingkrisen, som exempelvis solidaritet inom vården eller arbetarrörelsefrågor. Därför har ordet solidaritet kombinerats med något av följande sökord för att få en passande avgränsning: asyl, flykting, flyktingar, flyktingkris, flyktingkrisen, immigration, migration, solidarisk och osolidarisk.

I Dagens-Nyheter fick jag sammanlagt 79 träffar och efter ytterligare en avgränsning till de olika sektionerna i tidningen: *General* (DN granskar, Debatt, Kolumnen, Krönika, Ledare), *Idé och kritik*, *Nyheter*, *Världen*, fick jag endast 47 träffar. I Göteborgs-Posten fick jag sammanlagt 35 träffar och efter en avgränsning av sektionerna i tidningen: *Debatt*, *Debatt: Fria ord*, *Ledare*, *Utrikes*, fick jag totalt 23 träffar. Totalt 70 träffar från de båda tidningarna blev min grund för

¹ Enligt siffror från 2013 och 2014: <http://www.wptdatabase.org.ezproxy.ub.gu.se/reports/2014/sweden#wpt-report-chapter-8>

att kunna göra en relevant kvalitativ analys utifrån de ovan nämnda sökorden som rör flyktingkrisen 2015. I tabell 1 visualiseras de olika sektioner i tidningarna där samtliga träffar hittades.

Tabell 1. Artikelurval

Tidning	Tidsintervall	Sökord	Antal träffar	Använda sektioner	Borttagna sektioner	Antal relevanta träffar
Dagens Nyheter	2015.03.01 till 2015.10.31	Solidaritet asyl flykting, -ar flyktingkris, -en immigration migration solidarisk osolidarisk	79	DNgranskar Debatt Kolumnen Krönika Ledare Idé och kritik Nyheter Världen	Fokus Kalendariet Kommentar Stockholm Insidan och artiklar under <i>Använda sektioner</i> som inte hade en tydlig koppling till flyktingkrisen.	47
Göteborgs-Posten	2015.03.01 till 2015.10.31	Solidaritet asyl flykting, -ar flyktingkris, -en immigration migration solidarisk osolidarisk	35	Debatt Fria ord Ledare Utrikes	Familj Kultur Nöje och artiklar under <i>Använda sektioner</i> som inte hade en tydlig koppling till flyktingkrisen.	23

Källa: Jennifer Kleinwechter

I mitt urval är sektionen *Kultur* borttagen i Göteborgs-Posten. Det beror på att artiklarna under den sektionen saknade en relevant koppling mellan begreppet solidaritet och flyktingkrisen. Däremot fanns kopplingen i Dagens Nyheters kultursektion *Idé och kritik* i något större utsträckning. Avgränsningen kommer trots det inte ha någon påverkan på studiens resultat, eftersom tidningarnas kultursektioner utgör ett mycket litet antal av samtliga artiklar.

4.2.4 Källkritik

Enligt Jesper Strömbäck (2009:166) är medier bara en rekonstruktion av verkligheten och representerar den i olika grad, ibland bra och ibland mindre bra. Det finns teorier om journalistikens nyhetsurval och den bild av samhället de väljer att publicera. Den svenska dagspressen har en viss ideologisk och politisk prägel (ibid.:187-190), vilket också kan avspeglade sig på hur begreppet solidaritet används i artiklarnas textutdrag.

5. Resultat & analys

Syftet i min studie är att undersöka hur begreppet solidaritet används av olika aktörer och i vilka sammanhang det förekommer i, i svensk dagspress under flyktingkrisen år 2015. Vilka grupper inkluderas när svensk dagspress använder sig av begreppet. Slutligen vill jag kort besvara frågan om det går att urskilja en förändring över tid från mars till oktober 2015 i användningen av begreppet solidaritet i svensk dagspress.

Under analysen av textutdragen har fem sammanhang identifierats, som presenterar hur begreppet solidaritet har använts av olika aktörer. De sammanfattas under fem rubriker: Värna det egna samhället, Partiell solidaritet, Solidaritet som motsägelsefull, Solidaritet och EU:s sammanhållning och slutligen Medmänsklighet, moral och sammanhållning. För att identifiera vilka grupper som inkluderas i begreppet solidaritet, har jag använt mig av min teoretiska analysmodell som presenterades i avsnitt 3.5. I samband med resultatet ges mina anslutande kommentarer och i slutet av varje sammanhang presenteras en analys med återkoppling till min teoretiska analysmodell. I min analys ingår textutdrag från artiklar ur de svenska dagstidningarna Dagens Nyheter samt Göteborgs-Posten, som i fortsättningen förkortas med DN och GP. I mitt urval analyseras båda tidningarna samtidigt, för att enklare kunna få en bild på hur frågan diskuteras mer generellt. I slutet av resultat- och analyskapitlet framförs en kort analys om förändringen över tid.

5.1 Värna det egna samhället

I mitt material använder några artikelförfattare begreppet solidaritet i ett sammanhang där solidaritet endast riktas mot folket inom den egna nationens gränser. Solidaritet gentemot flyktingar däremot skulle innebära konsekvenser i form av kostnader för Sverige och det är ingen självklarhet att ta emot hur många som helst, som de två textutdragen nedan från DN och GP argumenterar för.²

Allt för ofta förnekas problem, målkonflikter och nödvändiga prioriteringar. Varje fråga avgörs inte av människosyn - svensk solidaritet har konsekvenser och lagar som ska efterlevas. Vi har en begränsad statsbudget, reglerad invandring och EU-migranternas rätt att vara i Sverige är villkorad utifrån en rad regler (Björkman, 2015, 21 juli).

² Se även DN, Ström Melin, 2015, 12 maj.

Om sammanhållningen hotas, segregationen växer, islamister radikaliseras ... då är det politikernas skyldighet att vända den utvecklingen. Också om det betyder att dörren stängs för flyktingar och minoriteter känner sig exkluderade. Solidaritet med lidande människor i andra länder får inte gå ut över de egna medborgarna eller det goda samhället (Birgersson, 2015, 25 september).

I ovanstående två citat använder ledarskribenterna solidaritet först och främst i sammanhang med den egna nationen. Begreppet inkluderar endast svenskar framför flyktingar som här följaktligen blir exkluderade. Det finns en gräns med att visa solidaritet. Flyktingkrisen får inte gå ut över de egna medborgarna med risk att samhället splittras.

I oktober ifrågasätts vad solidaritet egentligen betyder för Sveriges invandringspolitik. I GP skriver ledarskribenten och samhällsdebattören Alice Teodorescu: ”Eftersom Löfven inte vill avskaffa den reglerade invandringen kan man också undra om det betyder att Sverige... inte står upp för ’människors lika värde’? Var går gränsen för solidaritet? Förutsätter respekt för ’människors lika värde’ gränslöshet?” (Teodorescu, 2015, 3 oktober). Här använder Teodorescu begreppet för att visa att det finns olika tolkningar av solidaritet. Även om Sverige har en reglerad invandring, menar hon att det inte betyder att Sverige avstår från ”människors lika värde”. I Teodorescus användning av begreppet solidaritet kan det tolkas att de flyktingar som vill komma till Sverige, men som inte ingår i gruppen av ”reglerad invandring”, exkluderas.

I en del textutdrag använder artikelförfattarna begreppet solidaritet i samband med kostnadsfrågor, vilket ger ett uttryck av exkludering av flyktingarna. I GP skriver en insändare: ”Kostnaden för flyktingmottagandet stiger brant för 2015 och de senaste prognoserna pekar på över 40 miljarder kronor ... Solidaritet kostar pengar” (Observer (Sj), 2015, 23 oktober). Vidare i GP skriver en utlandsreporter: ”Samhällets resurser är ansträngda till bristningsgränsen, och nationers och enskildas solidaritet och tolerans ställs på hårda prov när fientligheten mot främlingar tenderar att öka” (Höglund, 2015, 24 oktober). Här används solidaritet för att slå larm, där ett större flyktingmottagande skulle kunna få negativa konsekvenser för Sverige.

Sammanhanget går att återfinna när en amerikansk ekonom skriver om EU, där dess sammanhållning inte får äventyras på grund av flyktingkrisen. Trycket på att visa solidaritet gentemot flyktingarna har satt EU under stor press. I DN skrivs: ”Utöver att denna kris väcker tvivel om EU:s ledares kompetens och solidaritet äventyrar den EU:s stora bragd, den inre marknaden, som garanterar fri rörlighet för varor, tjänster, kapital och människor” (Eichengreen, 2015, 26 oktober). Här använder artikelförfattaren solidaritet för att först och

främst ge vikt åt ett starkt EU-samarbete, vilket inte får äventyras. Flyktingkrisen får inte bli ett hinder och därmed begränsa den inre marknadens fördelar genom att vara för generös mot flyktingar. Här sträcker sig solidaritet snarare inom EU:s gränser och inkluderar därmed inte flyktingarna.

5.1.1 Analys

I de ovanstående textutdragen används solidaritet i första hand för att inkludera det egna folket, antingen svenskar/den egna nationen eller medborgare inom EU:s gränser. Solidaritet kan förklaras som en samhörighetskänsla som kan uppstå i en grupp med lika intressen och värderingar och som har nära band med varandra och lever tillsammans (Durkheim, [1893] 2013:9-16,80). Även Doreian och Fararo (1998:vii,5) anser att utvecklingen mot en större heterogen befolkning i ett land skulle kunna påfresta den solidaritet och sammanhållning som redan finns inom dess politiska enhet. Enligt Petersen (2010:323-324) kan en grupp, en enhet, agera inkluderande eller exkluderande beroende på vilket mål gruppen har och då kan solidaritet bli ett etiskt tvetydigt begrepp. Olika åsikter kan i denna fråga komma i konflikt med varandra, beroende på vilka man anser kan inkluderas i den egna gruppen, här Sverige som nation.

Solidaritet används också i samband med kostnader och vilka konsekvenser ett större flyktingmottagande skulle ha på det egna samhället. Enligt artikelförfattarna skulle det tära på sammanhållningen och regelverket inom den politiska enheten, antingen i Sverige eller i EU. Petersen (2010:325-326) har kommit fram till fem olika kriterier om vem som uppfattas förtjäna eller inte förtjäna vår solidaritet och vårt stöd. Två av dem är kontroll och behov. Flyktingar som flyr från krig har oftast inte förutsättningar att kontrollera sin utsatta situation och är i stort behov av stöd. I textutdragen ovan tas ingen hänsyn till detta kriterium och flyktingar inkluderas inte i begreppet solidaritet. Artikelförfattarna använder solidaritet för att argumentera att det finns en risk med ett generöst flyktingmottagande. Ett annat av Petersens (ibid.) kriterier är reciprocitet, som betyder att mottagaren är mer förtjänt av stöd om mottagaren kan ge tillbaka något i gengäld. I ovanstående textutdrag diskuteras i stället ett möjligt hot mot välfärdsstaten och EU-samarbetet och att flyktingar kostar pengar. Det framkommer inte att flyktingarna kan bidra med något och ge något i gengäld senare, vilket leder till att de exkluderas i samband med användandet av solidaritet. Även Petersens (ibid.) kriterium identitet, som gör mottagaren mer förtjänt av stöd ju mer den behövande är lik ”oss”, uppfylls inte. Solidaritet används endast i samband med de egna medborgarna, antingen svenskar eller EU-medborgare, och därmed

exkluderas flyktingarna. Stjernø (2005:199-202) nämner att det finns en all-inkluderande tanke om solidaritet i de flesta partipolitiska program som baserar sig mer på olikhet än på enhetlighet. Den tanken uteblir i diskussionen när begreppet solidaritet används, där man i stället värnar det egna samhället, nationen eller EU som en politisk enhet.

5.2 Partiell solidaritet

I textutdraget från DN nedan använder en politiker i Liberalerna begreppet *partiell solidaritet* för att påvisa svårigheten med att integrera den stora mängden flyktingar i Sverige efter mottagandet. Det används i sammanhang för att visa att det finns olika grader av solidaritet, när det inte går att fullfölja flyktingarnas integration i samhället.³

Där är det inte lika många som ställer upp, just nu ser jag bara partiell solidaritet och det räcker inte. Om väldigt många kommer in över landets gränser, men väldigt få kommer in över arbetsmarknadens gränser, då får vi ett stort utanförskap som göder främlingsfientliga partier ... Den här situationen sätter förstås press inte bara på att visa solidaritet utan också på att lösa själva grundproblemet (Selimovic, 2015, 12 september).

Man är beredd att ge solidaritet endast till en viss gräns, flyktingar välkomnas till Sverige, men de integreras inte fullt ut i samhället. Solidaritet måste ske i olika steg för att kunna kallas solidaritet i full skala, argumenterar Selimovic.

Begreppet solidaritet används vidare för att visa att det finns en uttalad oro hos många svenskar, då de anser att integrationen av de många nyanlända flyktingarna är bristfällig och därmed kan ge konsekvenser för hela samhället. I DN skriver en ledarskribent: ”Bekymrad solidaritet präglar flyktingsynen ... Drygt 60 procent av svenskarna tycker att invandring i huvudsak är bra för Sverige... Samtidigt anser lika många att integrationen fungerar dåligt. Resultatet visar på en sund insikt hos de tillfrågade, en sorts bekymrad solidaritet” (Helmerson, 2015, 17 mars). Solidaritet används här i samband med bekymmer som rör integrationen i samhället. Även i nästkommande textutdrag används begreppet av politiker från partierna S, MP, V och FI för att visa att uppoffringar har krävts för att kunna möjliggöra den solidaritet som visats flyktingarna. GP: ”... människor kommit till vårt land på flykt undan krig ... har mötts av en våg av medmänsklighet och solidaritet. Läget har varit ytterst pressat ... för Migrationsverket” (Johansson, Kamne, Bernmar & Svensson, 2015, 7 oktober). Här används solidaritet inte bara

³ Se även DN, 2015, 10 oktober samt GP, Selimovic, 2015, 9 september.

synonymt med medmänsklighet, utan även att det har medfört att myndigheter befinner sig i ett hårt utsatt läge.⁴

5.2.1 Analys

Liedmans (1999:86) beskrivning av partiell solidaritet är exempelvis arbetare, som kämpar mot orättvisor och förtryck, men som även ställer krav på en större sammanhållning, en större helhet, för att etablera ett fungerande socialistiskt välfärdssystem. En artikelförfattare ovan använder sig av uttrycket partiell solidaritet för att argumentera att endast ett välkomnande av flyktingar inte betyder solidaritet. Det behövs också förutsättningar för en fungerande integration för att nå en helhet av solidaritet. Det tyder på att det finns olika gränser för solidaritetens omfattning beroende på vem som uttalar sig. Det blir här svårt att se ett samband med Petersens (2010:325-326) kriterium reciprocitet, att flyktingarna kan bidra med något i samhället. Solidaritet används i stället i samband med bekymmer och de problem som kan uppstå, då det finns svårigheter med flyktingarnas integration på arbetsmarknaden. De flesta människor är beredda att visa solidaritet som medmänsklighet, men blir det på bekostnad av stora problem i det egna samhället, kan det orsaka en form av bekymmer hos folket.

5.3 Solidaritet som motsägelsefull

I DN kritiseras EU:s oförmåga att samarbeta. EU-korrespondenten Annika Ström Melin använder solidaritet i en motsägelsefull kontext, länder ska visa mer solidaritet, samtidigt som EU:s yttre gränser ska förstärkas och stänga ute flyktingar: ”Juncker ryter till och förklarar att EU måste visa medmänsklighet och solidaritet med flyktingarna. Samtidigt ska bevakningen av unionens gränser förstärkas och det krävs fortfarande livsfarliga resor för flyktingar som vill nå EU för att få skydd” (Ström Melin, 2015, 10 september). Vidare i en artikel ur GP använder journalister solidaritet för att påpeka vikten av begreppet inom EU i sammanhang när det talas om fördelningen av flyktingar. EU-kommissionen vill se ett större ansvar ifrån medlemsländerna. Avramopoulos appellerar att EU:s medlemsländer åtminstone bör ta emot en miniminivå av flyktingsökande, men det är inte ett måste att ta emot hur många som helst.

Solidaritet är nyckelordet när EU-kommissionen vill fördela 40 000 asylsökande från Syrien och Eritrea mellan medlems-staterna ...”- Om länderna vill ta hand om fler så kan de det. Men

⁴ Se även DN, Littorin, 2015, 9 september.

vi vill se till att vi uppnår en miniminivå vad gäller solidariteten”, förklarar Avramopoulos (Nummelin & Wallberg, 2015, 28 maj).

5.3.1 Analys

Ovan visas den paradox som kan uppstå vid användningen av begreppet solidaritet. Medmänsklighet och solidaritet med flyktingarna å ena sidan, men å andra sidan vill man samtidigt stänga ute ett stort antal från EU genom att kontrollera gränserna. EU vill hjälpa flyktingarna, men uttalar att omfördelningen måste vara rättvis och kontrollerad medlemsstater emellan. Inte hur många som helst kan tas emot, vilket gör att en exkludering sker av ett stort antal flyktingar. Det går inte att utläsa någon enhetlig tanke om hur långt EU:s solidaritet kan sträcka sig, det vill säga hur många flyktingar som kan tas emot. Lissabonfördraget (EUT C 306/01, 2007, Artikel 61) grundar sig på att det finns en solidaritetstanke mellan medlemsländerna, så att EU:s yttre gränser kan kontrolleras. Det är ingen självklarhet att flyktingarna inkluderas i denna solidaritetstanke. Trots EU:s uttalande om flyktingarnas stora behov av stöd och hjälp, det vill säga att de förtjänar solidaritet (Petersen, 2010:325-326), används solidaritet i första hand att gälla medlemsländerna.

5.4 Solidaritet och EU:s sammanhållning

Flyktingkrisen debatterades mycket under året och begreppet solidaritet användes flitigt som synonymt till medmänsklighet, men även som ett påtryckningsmedel inom EU för att ta ett gemensamt ansvar, som följande textutdrag ur DN visar: ⁵

Stefan Löfven pläderade också för en mer solidarisk och gemensam flyktingmottagning i EU, men i denna fråga fick Sveriges statsminister inget gehör. Flertalet EU-länder vill inte ta emot fler flyktingar och diskussionen om mer solidaritet mellan EU-länderna var "den mest utmanande" under kvällens möte, förklarade Donald Tusk (Ström Melin, 2015, 24 april).

I textutdraget används solidaritet i sammanhang där diskussionen om EU-medlemsländers ansvar var ”den mest utmanande”. Flyktingarnas exkluderas således i användningen av solidaritet. Liknande inslag där begreppet solidaritet används för att betona samarbete mellan medlemsländerna, förekommer igen i DN tillsammans med EU:s grundläggande värderingar. De är en förutsättning för att sedan kunna inkludera flyktingarna i solidaritetstanken. I ledaren ”Union utan solidaritet” skildras det på ett kritiskt sätt:

⁵ Se även DN, Ström Melin, 2015, 30 april samt DN, Bene Perlenberg, 2015, 27 juni.

Det är en typ av solidaritet och samarbete som EU inte uppvisar i flyktingfrågan ... Flyktingfrågan är en utmaning för den europeiska solidaritetstanken ... Först när solidariteten mellan unionens medlemmar fungerar, kan solidariteten med människor som söker sin tillflykt hit börja fungera. Människor är på flykt till Europa - då ska inte enskilda europeiska länder i sin tur fly från sitt ansvar (DN, 2015, 4 augusti).

Solidaritet används i de två ovanstående textutdrag i sammanhang där alla medlemsländer inom EU bör ta ansvar och visa varandra solidaritet i flyktingmottagandet. Begreppets användning kan också analyseras som ett sätt att bortse ifrån sitt eget ansvar, genom att säga att ”enstaka länder inte ska behöva ta bördan och ta emot alla flyktingar”. Följaktligen kan det tolkas som att Sverige vill komma undan ansvaret att ta emot fler flyktingar, genom att förespråka en gemensam europeisk europeiskflyktingmottagning. Solidaritet gentemot flyktingar kommer alltså i andra hand och inkluderas inte i användningen av begreppet.

DN skildrar även artiklar om solidaritet som huvudsakligen riktas mot medlemsländerna vid de yttre gränserna, snarare än flyktingarna. EU-kommissionen meddelar att Tyskland har upphävt Dublinförordningen för syrier som nått fram till Tyskland och därmed minskas trycket på de EU-länder dit flyktingarna kommer först.

Beslutet, som fattades av Tysklands migrations- och flyktingmyndighet, välkomnades av EU-kommissionen. ”- Vi välkomnar denna handling av europeisk solidaritet. För kommissionen är detta ett erkännande av att vi inte kan lämna medlemsländerna vid de yttre gränserna ensamma med att hantera det stora antalet asylsökande till Europa”, kommenterade Natasha Bertaud, talesperson för EU-kommissionen (Kihlström, 2015, 26 augusti).

Nedan följer ett textutdrag ur DN där användningen av begreppet solidaritet varken inkluderar EU:s gränsländer eller flyktingarna. Sverige verkar inte vilja ta emot ett obegränsat antal flyktingar och vill därför hålla fast vid Dublinreglerna. Att visa solidaritet mot länderna vid de yttre gränserna skulle kunna innebära att fler flyktingar skulle komma till Sverige. Därmed tar man inte hänsyn och visar inte solidaritet till ländernas begränsade kapacitet vid EU:s yttre gränser.

På tisdagen meddelade Tyskland att landet slutar skicka tillbaka syriska flyktingar till det första land de kommit till i Europa. Åtgärden är ett sätt att visa solidaritet med de medlemsstater i EU som har yttre gränser, enligt Tyskland ... Men för Sveriges del är det inte aktuellt att lätta på Dublinreglerna, som innebär att det första landet ska pröva asylansökan. En ändring som den tyska skulle sannolikt innebära att alltför många syriska flyktingar vill komma till Sverige (TT, 2015, 27 augusti).

Diskussionen i de båda tidningarna handlar i första hand om solidaritet som ska visas medlemsländerna emellan. Solidaritet som medmänsklighet och som inkluderar flyktingarna får här inget utrymme, vilket också följande artikel ur DN visar.

Förlamningen utgör en betydande risk för EU. Ingen tror på allvar att enskilda medlemsstater, särskilt inte Italien och Grekland som är de mest utsatta, på egen hand orkar med de långsiktiga påfrestningar som en storskalig migration ger. Men många länder förkastar en gemensam insats, en inställning som hotar att påskynda uppluckringen av solidaritet inom EU och förstärka trenden till upplösning (Fischer, 2015, 2 september).

Själva flyktingmottagningen framställs som ett problem i den mediala politiska debatten. I följande artikel ur DN använder en journalist begreppet solidaritet som inte är något självklart och som är under ständig förändring. Solidaritet har gränser och ingen kan längre helt inkluderas, varken flyktingar eller EU-medlemsländer:

Snart kommer vi att prata enbart om gränser: om EU:s yttergräns och om unionens inre gränser. Alltså om en som i praktiken inte finns och om de nationella som utgör gränserna också för vår solidaritet ... Solidaritet är helt enkelt en europeisk bristvara ... Men skulle den tyska eller svenska solidariteten försvagas, riskerar även denna transittrafik att tvärt ta slut: Österrike och Danmark skulle då stänga om sig som andra stater redan i princip gjort ... EU:s yttergräns är gränsen för solidaritet aldrig given, aldrig fixerad, i stället i ständig rörelse. Var den i morgon kommer att dras kan ingen säkert säga (Swartz, 2015, 12 september).

I DN skriver den före detta tyska politikern Joschka Fischer (2015, 9 oktober) att: ”Endast i en anda av europeisk solidaritet kan EU ta sig an uppgiften... Om enigheten vittrar sönder i denna kris blir följderna för alla berörda parter allvarliga, särskilt för flyktingarna”. Solidaritet används här återkommande i samband med EU:s oenighet om hur flyktingmottagningen ska organiseras, i stället för att rikta solidaritet direkt mot flyktingar.⁶ Solidaritet framställs i första hand för att visa vikten av EU:s sammanhållning och risken att EU som organisation med dess grundvärden urholkas om de inte kan enas.

5.4.1 Analys

Det mest framträdande i ovanstående textutdrag är att solidaritet huvudsakligen används i sammanhang om den oenighet som råder mellan EU:s medlemsländer. Inom den politiska enheten EU får solidaritet mot flyktingar en mindre framträdande roll och exkluderas i den politiska debatten. Strävan efter medlemsländernas gemenskapskänsla och trygghet i EU prioriteras när diskussionen om solidaritet förs. I Lissabonfördraget (EUT C 306/01, 2007,

⁶ Se även DN, Ström Melin, 2015, 10 oktober samt GP, Henriksson, 2015, 22 september.

Artikel 61) används begreppet solidaritet i första hand i arbetet för en gemensam invandringspolitik: ”en gemensam politik ... som grundar sig på solidaritet mellan medlemsstaterna och som är rättvis för medborgare i tredjeländer” (jämför avsnitt 3.4). Petersens (2010:325-326) fem kriterier för att förtjäna stöd och hjälp får i diskussionen om EU inget utrymme. Flyktingarnas situation diskuteras inte och exkluderas i användningen av begreppet solidaritet.

Solidaritet diskuteras vidare i tankar om omfördelning av flyktingar inom EU och om enskilda länders ansvarstagande. Liedman (1999:15-31) skriver om kopplingen mellan solidariskt ansvar och uttrycket ”En för alla, alla för en”. Det framställs dock i textutdragen att EU:s medlemsländer har svårt att leva upp till denna solidaritetstanke, då det brister i samarbetsförmågan. Det argumenteras för att gränsen för solidaritet endast sträcker sig till den egna nationella gränsen.

5.5 Medmänsklighet, moral och sammanhållning

I avsnitten 5.1 till 5.4 har begreppet solidaritet huvudsakligen använts i sammanhang där den egna gruppen, svenskar eller EU:s medlemsländer, har varit i fokus. Sammanhållningen och stabiliteten inom Sveriges och EU:s gränser har framställts som den första och största prioriteringen i den politiska debatten. Diskussionen om solidaritet där flyktingar inkluderas har fått mindre utrymme. I kommande textutdrag visar användningen av solidaritet ett större fokus på flyktingar. I DN skriver chefredaktören för magasinet ”Mänsklig säkerhet” om ett hårdare samhällsklimat som visar att inkludering kontra exkludering blir mer transparent:

Är ett syriskt eller eritreanskt liv verkligen så mycket mindre värt än ett svenskt i dagens globaliserade värld? Vi ser redan ett hårdnat samhällsklimat, med vindar som påminner om Europas allra värsta historia. Vill vi leva i ett samhälle där människoliv har så lite värde, eller där solidaritet och medmänsklighet betyder så lite? Vi måste värna om vårt samhälles själva grundvärderingar och därifrån bygga ett inkluderande och mångkulturellt Sverige. Låt oss dock ta debatterna om integration och arbetsmarknadslagstiftning en annan dag (Egnell, 2015, 5 september).

Debattören använder här solidaritet för att visa att man har frångått grundtanken med vad solidaritet betyder, att i första hand visa medmänsklighet och att inte diskutera om konsekvenserna av en för stor flyktingmottagning.

En önskan om samsyn i flyktingfrågan inom EU visas i nästa textutdrag från GP. FN:s generalsekreterare och EU:s utrikeschef ger sig ut på Medelhavet tillsammans med Italiens

premiärminister för att visa solidaritet med migrantoffren. EU meddelar: "... för att bedöma läget och stödja den europeiska solidariteten för försöken att rädda livet på de migranter som korsar Medelhavet" (TT, 2015, 26 april). Solidaritet används här i första hand för att visa vikten av EU:s sammanhållning för att klara krisen och därmed öka möjligheten att kunna rädda flyktingar.

I nedanstående textutdrag är det tydligt att ledarskribenten använder sig av begreppet solidaritet riktat mot flyktingarna. Tanken om solidaritet bygger här på moraliskt samvete. Ekonomin spelar mindre roll och det viktiga är att hjälpa människor.⁷ "De starkaste argumenten för den nuvarande generösa flyktingpolitiken är inte de ekonomiska, utan de som bygger på solidaritet: Vi har en moralisk skyldighet att göra vad vi kan för att hjälpa dem som flyr undan förföljelse" (DN, 2015, 3 juli). Här handlar solidaritet om att inkludera flyktingar och inte något annat.⁸ EU:s toppolitiker manar också till solidaritet och för att övertyga Ungern att den enskilda människan i nöd måste prioriteras.

Europeiska rådets ordförande Donald Tusk svarade i ett uttalande innan han mötte Orbán att för honom följer det med den kristna religionen en plikt att hjälpa bröder i nöd "oavsett vilken ras, religion eller nationalitet" de har. Också Angela Merkel reagerade: "-Flyktingkrisen måste lösas med rättvisa och solidaritet" ... "alla i fara har rätt till skydd" (Kihlström, 2015, 4 september).

Journalisten, i textutdraget ovan från DN, har också valt att ta med Angela Merkels uttalande, som visar både solidaritet medlemsländer emellan, men framför allt solidaritet gentemot flyktingarna. I följande textutdrag från GP uttalar sig olika politiska ungdomsförbund om förutsättningslöst mottagande av flyktingar:⁹

Den som flyr har inget val, utan lämnar sitt ursprungsland i fruktan. Men för stater i fredstid finns det vägval. För oss är inriktningen enkel: Sverige ska ta emot fler. Det är konkret politik för internationell solidaritet - men också ett steg mot en värld utan gränser (Tallborn, Sjöberg, Glanzelius & Wangdell, 2015, 9 september).

De politiska ungdomsförbunden använder sig av en världsomspännande solidaritetstanke som sträcker sig utanför Europas gränser. Människor i flykt ska inte behöva hindras av några gränser. Vidare i GP skriver partimedlemmar från Socialdemokraterna om medmänsklighet, men även om solidaritet som en kollektiv organisering för att hjälpa de mest utsatta: "Den våg

⁷ Se även GP, Hjärne, 2015, 6 september samt DN, Liby Alonso, 2015. 16 juli.

⁸ Se även GP, Gunnarsson, 2015, 6 september.

⁹ Se även DN, Stenberg, 2015, 11 september.

av omtanke, medmännisklighet och solidaritet som svept över vårt land har visat att det fortfarande finns ett starkt och brett folkligt engagemang för alla människors rätt att söka och få asyl undan krig och förföljelse” (Hulthén, Andersson, Pettersson, Jeryd, Borg, Carlsson, Ottosson, Järrebring, Brauer, Östh-Karlsson, Werner, Odhner & Örn, 2015, 12 september). I den politiska debatten här används solidaritet i samband med medmännisklighet och där flyktingar inkluderas.¹⁰

5.5.1 Analys

Petersen (2010:325-326) beskriver i några av sina fem kriterier, att man upplevs vara mer förtjänt av stöd om man har mindre kontroll över sin egen situation, samt när mottagaren har ett stort behov av stöd. Artikelförfattarna använder solidaritet i ovanstående textutdrag för att förmedla denna hållning. Det är flyktingarna som flyr från krig och har det största behovet av hjälp. Andra problem som uppstår i samband med flyktingmottagandet får inte överskugga människans rätt till att söka asyl.

Medmännisklighet, moral och sammanhållning har i ovanstående textutdrag blivit ledord i flyktingpolitiken. Grundtanken med solidaritet används för att visa medmännisklighet och syftet ska vara att inkludera flyktingar. Det är vad Stjernø (2005:182,326) beskriver, där solidaritet används i sammanhang med altruism, där inget sker i eget intresse och där man hjälper dem som befinner sig i nöd. I yttranden av socialdemokrater och olika politiska ungdomsförbund i ovanstående textutdrag används solidaritet i samband med att ta emot fler flyktingar. Både Liedman (1999:15-31) och Stjernø (2005:257-264) beskriver att politiska partier kan använda sig av begreppet solidaritet när de framför sin politiska agenda och vill kopplas till politik som grundar sig på solidaritet. I både Stjernøs (2005:17) och Petersens (2010:323-324) teori om identifieringen med ”vi” och ”de” kan man antingen agera inkluderande eller exkluderande mot de som befinner sig utanför gruppen. Artikelförfattarna argumenterar för gemensamma mål i likhet med vad Petersen menar, att här ta hand om individer som är i nödläge och de blir här en identifikation med ”vi” och inkluderas därmed i gruppen. Det kan man bland annat utläsa i uttrycket ”bröder i nöd” och där värdet av olika nationaliteter inte får vägas mot varandra.

¹⁰ Se även DN, Truedson, Pollack & Roosvall, 2015, 28, oktober.

5.6 Förändringen över tid

Sverige hade fram till november 2015 en generös flykting- och invandringspolitik i jämförelse med många andra europeiska länder. Förväntningen var därför att de undersökte artiklarna, i början av min undersökta period mars till juni 2015, huvudsakligen skulle använda begreppet solidaritet för att visa medmänsklighet och inkludera flyktingar som befann sig i nöd. Förväntningen var alltså att debatten om moralisk ansvarstagande skulle dominera och att diskussionen om att införa gränskontroller i Sverige först skulle komma igång på allvar i den senare undersökta perioden, juli till oktober 2015. Triandafyllidou (2018:211-215) har undersökt hur länder, däribland Sverige, med en flykting-vänlig inställning har gått från en solidarisk och moralisk ansvarstagande hållning, till en exkluderande hållning där beslut om att ta emot färre flyktingar rättfärdigas, genom att förena solidaritet med ordning och sammanhållning i landet. Min analys har dock visat att det inte går att urskilja någon distinkt förändring i användningen av solidaritet i min valda tidsperiod, det vill säga en riktning från en mer positiv och inkluderande hållning till en mer negativ och exkluderande hållning gentemot flyktingar.

6. Diskussion

I det här kapitlet kommer jag utifrån mitt syfte och mina frågeställningar diskutera mitt resultat. Mina observationer förankras därtill med den teoretiska utgångspunkten som jag har använt mig av samt återkoppling till tidigare forskning. Min första frågeställning lyder:

1. Hur används begreppet solidaritet av olika aktörer och i vilka sammanhang förekommer det, när svensk dagspress rapporterar om flyktingkrisen 2015?

I resultatet kom jag fram till fem sammanhang där begreppet solidaritet används i. Inom varje sammanhang går det att upptäcka att aktörerna har likheter i användningen av solidaritet. I det första sammanhanget *Värna det egna samhället* får solidaritet en stark förankring som är riktad endast mot den egna gruppen, Sveriges befolkning eller befolkningen inom EU. Artikelförfattarna använder solidaritet för att argumentera att solidaritet över landets gränser utgör en fara för splittring inom den egna nationen. Det finns en gräns för hur mycket solidaritet som kan riktas mot flyktingar och hur långt man kan sträcka sig med att inkludera flyktingar. Det kan kopplas till Stjernøs teori om välfärd, att solidariteten hotas om en stats välfärd hotas (2005:338-341,2-3). Även Triandafyllidou (2018:211-215) framhäver i sin forskning att solidaritet används i rationellt tänkande, en förening mellan ordning och solidaritet, för att rättfärdiga olika beslut för att ta emot ett mindre antal flyktingar och därmed bibehålla kontroll och ordning i landet. I nästa sammanhang *Partiell solidaritet* används solidaritet för att påpeka att det finns olika gränser för solidaritet. En fungerande integration med bland annat tillgång till arbetsmarknaden krävs innan man kan kalla det för en helhet av solidaritet. Liedmans (1999:86) tankar om partiell solidaritet kan kopplas till artikelförfattarnas argumentation där solidaritet endast förblir partiell så länge flyktingarna inte får möjlighet att integreras fullt ut i samhället. I samband med de här svårigheterna, att myndigheter belastas, utesluts Petersens (2010:325-326) kriterium reciprocitet för att förtjäna solidaritet, där mottagaren för stödet kan ge något i gengäld. I det tredje sammanhanget *Solidaritet som motsägelsefull* används solidaritet i motsägelsefulla sammanhang. Samtidigt som solidaritet ska visas gentemot flyktingar, är okontrollerad invandring ett orosmoment för EU:s medlemsländer, eftersom en enad tanke om en rättvis fördelning av flyktingar saknas. Karageorgiou (2016:1-11) skildrar att begreppet solidaritet är ett värdeord inom EU och dess asylpolitik, men för medlemsländerna finns inga fastställda riktlinjer på hur solidaritet ska utövas och tolkas. Ländernas beredskap att visa solidaritet och att sätta flyktingarna främst utarmas. Solidaritet är endast ett fint ord som

förblir utan handling. I det fjärde sammanhanget *Solidaritet och EU:s sammanhållning* används begreppet solidaritet i samband med EU:s oenighet i flyktingpolitiken och hur flyktingar ska omfördelas inom EU:s gränser. I diskussionen om solidaritet talas det om ansvaret som EU och enskilda länder tillsammans bör ta. Triandafyllidous (2018:211-215) två kontrasterande tolkningsramar, solidaritet som moraliskt ansvarstagande och solidaritet som skydd för det egna landet, förenas i ramen för rationalisering. Medlemsländerna kan då rättfärdiga sina politiska beslut för att behålla ett stabilt läge i ländernas sociala sammanhållning och förhindra att ländernas resurser tar slut. I det sista sammanhanget *Medmänsklighet, moral och sammanhållning* används solidaritet direkt riktat mot flyktingarna, det vill säga att hjälpa människor som är i behov av hjälp och stöd. Det prioriteras framför kostnader eller sammanhållningen inom EU. Här figurerar ofta medmänsklighet tillsammans med solidaritet. Begreppet kombineras även med de moraliska skyldigheter som Europas invånare har gentemot flyktingarna. I motsats till de fyra föregående sammanhangen uppnås här fler av Petersens (2010:325-326) kriterier för att förtjäna solidaritet. Kontroll, behov och identitet är en självklarhet i sammanhanget.

2. Vilka grupper inkluderas i begreppet solidaritet, när olika aktörer i svensk dagspress använder sig av det i den aktuella politiska debatten om flyktingkrisen 2015?

För att identifiera vilka grupper som inkluderas respektive exkluderas i användningen av solidaritet, har jag tagit hjälp av olika politiska enheter där solidaritet förekommer. Resultatet visar att begreppet solidaritet används främst för att inkludera det svenska folket eller EU:s medlemsländer. Solidaritet används mestadels i ett exkluderande av flyktingar och där de associeras med negativa aspekter. Likt Hulténs (2006:221-222) undersökning framställs flyktingarna som en börda för välfärdsstaten och ett för stort flyktingmottagande kan ge konsekvenser i form av höga kostnader och integrationsproblem. Rädslan för splittring av samhället framförs också som en tänkbar risk. Tanken om solidaritet exkluderar dem som behöver det mest, det vill säga flyktingarna. Enligt Brunes (2004:17) undersökning använder sig medierna av en negativ nyhetsvokabulär som exempelvis ”okontrollerad flyktingström” i stället för att fokusera på flyktingarnas rätt till att söka asyl. Resultatet i den här studien visar att media medvetet eller omedvetet skapar polariserande kategorier som ”vi” och ”dom”, det vill säga svenskar eller européer mot flyktingar, likt Johanssons (2006:165) och Boukala och Dimitrakopoulous (2018:181-196) studie. Solidaritet används i sammanhang där svenskarna eller andra EU-medlemsländer inkluderas. Samtidigt skapas det en motpol till flyktingar som

exkluderas i användningen av solidaritet. Johansson (2006:164-167,183-184) såg även att invandrare framställdes som ett problem och inte som en resurs. Resultatet i denna studie visar också att användningen av solidaritet gentemot flyktingar sällan sammankopplas med en positiv inverkan på samhället, utan snarare negativa. Petersen (2010:328-329) framhäver att kollektiv identitet är en förutsättning för att bli inkluderad inom välfärdsstaten, som i studien kan kopplas till Sverige som nation. Det här är motsatta argument till tankarna om där välfärdsstaten ses som ett resultat av kampen för en all-inkluderande solidaritet (Stjernø, 2005:1-2,346).

Resultatet visar även en inkludering av flyktingar, vilket redovisas under sammanhanget *Medmänsklighet, moral och sammanhållning*. Här prioriteras flyktingarna och solidaritet på global nivå är en självklarhet. Enligt Stjernø (2005:170,182) betyder solidaritet för de flesta människor att hjälpa behövande människor. I socialdemokraternas, såväl i flera andra partiers partiprogram, går det att finna ett all-inkluderande koncept av solidaritet som snarare baseras på olikhet än enhetlighet (Stjernø, 2005:199-202). I det här sambandet är även ömsesidigt beroende av varandra något som genererar social solidaritet i Durkheims ([1893] 2013:9-16,80) teori om organisk solidaritet. Sammanfattningsvis visar mitt resultat något förvånande, att det i första hand är den egna nationen eller EU-samarbetet som inkluderas i användningen av begreppet solidaritet i samband med flyktingkrisen 2015. Flyktingar, som är i akut behov av säkerhet och trygghet, exkluderas till största delen i debatten om solidaritet.

3. Går det att urskilja en förändring av användandet av begreppet solidaritet i svensk dagspress om flyktingkrisen mellan mars till oktober månad år 2015?

I början av den undersökta perioden, mars till juni 2015, hade jag förväntat mig en mer frekvent positiv användning av solidaritet där flyktingar inkluderas i begreppet, och där flyktingarnas behov av hjälp och deras rätt till att söka asyl står i fokus. I samband med att flyktingströmmen tilltog till Sverige, var förväntningen en ökning av en negativ hållning, där solidaritet används i exkluderande sammanhang av flyktingar. Något överraskande var att jag i resultatet inte kunde urskilja någon tydlig förändring i tid i användandet av begreppet solidaritet. Resultatet kan bero på att begreppet solidaritet, i kombination med mina andra sökord, under den tidigare undersökta perioden förekommer i mindre omfattning.

7. Slutsats

Syftet med den här studien var att undersöka hur begreppet solidaritet används av olika aktörer och i vilka sammanhang det förekommer i, i svensk dagspress om flyktingkrisen 2015, samt vilka grupper som inkluderas i användningen av begreppet solidaritet. Slutligen var mitt syfte att undersöka om det gick att urskilja en förändring över tid i användandet av begreppet solidaritet i samma undersökta material. Resultatet i studien visar att begreppet solidaritet går att delas in i olika sammanhang som det förekommer i. Till stor del exkluderas flyktingarna i användningen av solidaritet. Solidaritet kombineras i stället oftast med ansvarstagande inom EU eller med hur ett generöst flyktingmottagande skulle urholka det svenska välfärdssamhället. Medmänsklighet och moraliskt ansvarstagande gentemot flyktingarna får mindre utrymme i den politiska debatten. Solidaritet används mycket sparsamt i kombination med ”känsla av samhörighet och beredvillighet att stödja och hjälpa andra människor” (SO, 2009). Det används i stället i situationer för att inkludera individer som är mest lik ”oss” när krissituationer uppstår. Sammanfattningsvis finns det territoriella gränser och även gränser för hur långt viljan sträcker sig för vilka man är beredd att inkludera och visa solidaritet mot.

Det vore av intresse att forska vidare om begreppet solidaritet har fått en annorlunda diskurs i media efter den stora flyktingkrisen år 2015. Har Sveriges och EU:s beredskap att hjälpa människor i nöd förändrats? Min studie kan förhoppningsvis uppmuntra och sprida inspiration till forskare som vill göra en liknande och mer omfattande studie kring textanalyser i media och som vill specificera sig på ett begrepps användning i ett speciellt sammanhang. Medier har en stark påverkan på vad människor tycker och tänker och begrepp som tas upp där kan därför få en stor betydelse.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

- Bene Perlenberg, Csaba (2015, 27 juni). "Toppmötet inte EU:s bästa stund". *Dagens Nyheter*, s. 4.
- Birgersson, Susanna (2015, 25 september). "Varför är inte alla som vi?". *Göteborgs-Posten*, s. 2.
- Björkman, Amanda (2015, 21 juli). "Sverige har inte valt den lätta vägen". *Dagens Nyheter*, s. 5.
- DN (2015, 3 juli). "Både fristad och arbete". *Dagens Nyheter*, s. 4.
- DN (2015, 4 augusti). "Union utan solidaritet". *Dagens Nyheter*, s. 4.
- DN (2015, 10 oktober). "Med ett tält som symbol". *Dagens Nyheter*, s. 4.
- Egnell, Robert (2015, 5 september). ""Vi måste öppna gränserna - också för vår egen skull"". *Dagens Nyheter*, s. 6.
- Eichengreen, Barry (2015, 26 oktober). "Ett stort nederlag för EU". *Dagens Nyheter*, s. 5.
- Fischer, Joschka (2015, 2 september). "Bryt EU:s handlingsförlamning". *Dagens Nyheter*, s. 5.
- Fischer, Joschka (2015, 9 oktober). "När världen kom till Europa". *Dagens Nyheter*, s. 7.
- Gunnarsson, Jesper (2015, 6 september). "MUF och SSU laddade med fotbollsmatch". *Göteborgs-Posten*, s. 10.
- Helmerson, Erik (2015, 17 mars). "Bekymrad solidaritet präglar flyktingsynen". *Dagens Nyheter*, s. 5.
- Henriksson, David (2015, 22 september). "Ödesmöten om flykting- krisen i EU". *Göteborgs-Posten*, s. 16-17.
- Hjörne, Peter (2015, 6 september). "Europas största utmaning!". *Göteborgs-Posten*, s. 2.
- Hulthén, Anneli, Andersson, Benny, Pettersson, Bo, Jeryd, Dennis, Borg, Eva, Carlsson, Eva, Ottosson, Ingemar, Järrebring, Joakim, Brauer, Maria, Östh-Karlsson, Marie, Werner, Mats, Odhner, Miguel & Örn, Paula (2015, 12 september). "Flyktingarna är allas ansvar". *Göteborgs-Posten*, s. 4-5.
- Höglund, Jan (2015, 24 oktober). "Påven möter svenskar". *Göteborgs-Posten*, s. 32-33.
- Johansson, Marina, Kamne, Ulf, Bernmar, Daniel & Svensson, Stina (2015, 7 oktober). "Flyktingarna kräver insatser utöver det vanliga". *Göteborgs-Posten*, s. 4-5.
- Kihlström, Staffan (2015, 4 september). "Irriterat tonläge när Orbán mötte EU-toppar". *Dagens Nyheter*, s. 9.
- Kihlström, Staffan (2015, 26 augusti). "Tyskt flyktingbeslut överraskar Sverige". *Dagens Nyheter*, s. 10.
- Liby Alonso, Martin (2015, 16 juli). "Snömos från Ylva Johansson". *Dagens Nyheter*, s. 4.
- Littorin, Jens (2015, 9 september). "Danskar trotsar förbud att hjälpa flyktingarna". *Dagens Nyheter*, s. 10.

- Nummelin, Wiktor & Wallberg, Peter (2015, 28 maj). "Sverige stöder "modigt" asylförslag". *Göteborgs-Posten*, s. 26-27.
- Observer (Sj) (2015, 23 oktober). "Gör upp med EU". *Göteborgs-Posten*, s. 5-6.
- Selimovic, Jasenko (2015, 9 september). "Solidariteten sätter press på integrationen". *Göteborgs-Posten*, s. 4-5.
- Stenberg, Ewa (2015, 11 september). "Krisen ändrar det politiska landskapet". *Dagens Nyheter*, s. 8-9.
- Ström Melin, Annika (2015, 24 april). "EU tredubblar insatsen för att bevaka Medelhavet". *Dagens Nyheter*, s. 15.
- Ström Melin, Annika (2015, 30 april). ""Slutsatserna från EU-toppmötet är skamliga"". *Dagens Nyheter*, s. 21.
- Ström Melin, Annika (2015, 12 maj). "Alla EU-länder ska tvingas ta emot flyktingar". *Dagens Nyheter*, s. 12-13.
- Ström Melin, Annika (2015, 10 september). "Trots vackra tal - de livsfarliga resorna fortsätter". *Dagens Nyheter*, s. 8-9.
- Ström Melin, Annika (2015, 10 oktober). "Systemskifte för EU när kvoter införs". *Dagens Nyheter*, s. 11.
- Swartz, Richard (2015, 12 september). "Snart är gränser allt vi talar om". *Dagens Nyheter*, s. 5.
- Selimovic, Jasenko (2015, 12 september). "Vägen framåt". *Dagens Nyheter*, s. 10-11.
- Tallborn, Anna, Sjöberg, Max, Glanzelius, Linus & Wangdell, Ellen (2015, 9 september). "Vi måste ta emot fler flyktingar". *Göteborgs-Posten*, s. 5-6.
- Teodorescu, Alice (2015, 3 oktober). "Total förvirring i flyktingfrågan". *Göteborgs-Posten*, s. 2.
- Truedson, Lars, Pollack, Ester & Roosvall, Anna (2015, 28 oktober). "Hur unik är den svenska medkänslan?". *Dagens Nyheter*, s. 7.
- TT (2015, 26 april). "Topptrio seglar ut på Medelhavet". *Göteborgs-Posten*, s. 23-24.
- TT (2015, 27 augusti). "Sverige håller fast vid Dublinregler". *Dagens Nyheter*, s. 15.

Litteratur

- Barroso, José Manuel (2009) *European values in the new global governance*, at the Opening of the Brussels office of the European Jewish Congress, Brussels, 14.10.2009. Tillgänglig: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-09-470_en.htm?locale=en
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2012) *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Boukala, Salomi & Dimitrakopoulou, Dimitra (2018) "Absurdity and the 'Blame Game' Within the Schengen Area: Analyzing Greek (Social) Media Discourses on the Refugee Crisis". *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 16(1-2), 179-197.

- Brune, Ylva & Göteborgs universitet. Institutionen för journalistik och masskommunikation. (2004). *Nyheter från gränsen: Tre studier i journalistik om "invandrare", flyktingar och rasistiskt våld* (Göteborgska studier i journalistik och masskommunikation; 37). Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Univ.
- Crow, Graham (2001) *Social solidarities: theories, identities and social change*. Buckingham: Open University Press.
- Delegationen för migrationsstudier [Delmi], Strömbäck, Jesper, Andersson, Felicia & Nedlund, Evelina (2017) *Invandring i medierna – Hur rapporterade svenska tidningar åren 2010-2015?*. Delmi Rapport: 2017:6. Tillgänglig: <http://www.delmi.se/publikationer-seminarier#!/invandring-i-medierna-hur-rapporterar-svenska-tidningar-rapport-20176>
- Doreian, Patrick & Fararo, Thomas J. (1998) *The problem of solidarity: theories and models*, Amsterdam: Gordon & Breach.
- Durkheim, Émile (2013) *The Division of Labor in Society*, Translated by George Simpson. Overland Park, KS, USA: Digireads.com.
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (2012) *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 4. uppl. Stockholm: Norstedts Juridik.
- European Commission [EC] - Press release (2017) *Commission calls for renewed efforts in implementing solidarity measures under the European Agenda on Migration*, Brussels, 02.03.2017. Tillgänglig: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-348_en.htm
- Europeiska unionens officiella tidning [EUT] (2004/C 310/1) *FÖRDRAG OM UPPRÄTTANDE AV EN KONSTITUTION FÖR EUROPA*. Tillgänglig: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/HTML/?uri=OJ:C:2004:310:FULL&from=en#C_2004310SV.01000101-d-021
- Europeiska unionens officiella tidning [EUT] (2007/ C 306/01) *LISSABONFÖRDRAGET- OM ÄNDRING AV FÖRDRAGET OM EUROPEISKA UNIONEN OCH FÖRDRAGET OM UPPRÄTTANDET AV EUROPEISKA GEMENSKAPEN*. Tillgänglig: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/sv/TXT/?uri=CELEX:12007L/TXT>
- Ghersetti, Marina, Andersson Odén, Tomas & Göteborgs universitet. Institutionen för journalistik och masskommunikation (2010) *Pandemin som kom av sig: om svininfluensan i medier och opinion*, Göteborg: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet.
- Haglund, Fredrik (2016) "Sverige gav näst flest flyktingar asyl". *Europaportalen*. Hämtad 2018-04-08, från <https://www.europaportalen.se/2016/04/sverige-gav-nast-flest-flyktingar-asyl>
- Hultén, Gunilla & Stockholms universitet. Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (2006) *Främmande sidor: Främlingskap och nationell gemenskap i fyra svenska dagstidningar efter 1945* (Doktorsavhandlingar från JMK, 28). Stockholm: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMK), Stockholms universitet. Tillgänglig: <http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:189274/FULLTEXT01.pdf>
- Johansson, Alf W. och Sundin, Staffan (u.å.) "Dagens Nyheter", i *Nationalencyklopedin* [NE]. Tillgänglig: <https://www-ne-se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/dagens-nyheter>

- Johansson, Marcus (2006) "Husbondens röst i etnifierad lokalpress", i Camauër, Leonor & Nohrstedt, Stig Arne (Red.) *Mediernas Vi och Dom: Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen*, (Statens offentliga utredningar [SOU] 2006:21). Stockholm: Fritze. Tillgänglig: <https://data.riksdagen.se/fil/CBB627E4-7497-4C81-A4E7-1118E2A2A84B>
- Jonsson, Sverker (u.å) "Göteborgs-Posten", i *Nationalencyklopedin* [NE]. Tillgänglig: <https://www-ne-se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/g%C3%B6teborgs-posten>
- Karageorgiou, Eleni & Swedish Institute for European Policy Studies [Sieps] (2016) "The law and practice of solidarity in the Common European Asylum System: Article 80 TFEU and its added value", i *Sieps European Policy Analysis*, (November, Issue 2016:14epa). Tillgänglig: http://www.sieps.se/publikationer/2016/the-law-and-practice-of-solidarity-in-the-common-european-asylum-system-article-80-tfeu-and-its-added-value-201614epa/Sieps_2016_14epa?
- Liedman, Sven-Eric (1999) *Att se sig själv i andra: om solidaritet*, Stockholm: Bonnier.
- Migrationsverket (2016) *Nästan 163 000 människor sökte asyl i Sverige 2015*. Hämtad 2017-10-13, från <http://www.mynewsdesk.com/se/migrationsverket/news/naestan-163-000-maenniskor-soekte-asyl-i-sverige-2015-153237>
- Petersen, Jørn Henrik (2010) "Solidaritetsens gränser", i Bak, Torkild, Bock, Mette, & Schjørring, Jens Holger (Red.) *Grænser for solidaritet: Indvandrerpolitik i dansk og europæisk perspektiv* (s. 323-354). Frederiksberg: Anis.
- Regeringen (2015) *Regeringen beslutar att tillfälligt återinföra gränskontroll vid inre gräns*. Hämtad 2017-10-13, från <http://www.regeringen.se/artiklar/2015/11/regeringen-beslutar-att-tillfalligt-aterinfora-granskontroll-vid-inre-grans/>
- Stjernø, Steinar (2005) *Solidarity in Europe: the history of an idea*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Strömbäck, Jesper & Studieförbundet Näringsliv och samhälle (2009) *Makt, medier och samhälle. En introduktion till politisk kommunikation*, 1. uppl. Stockholm: SNS förlag.
- Stukát, Staffan (2011) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*, 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Svensk Ordbok [SO] (2009) *Solidaritet*. Tillgänglig: <https://svenska.se/so/?id=49386&pz=7>
- Triandafyllidou, Anna (2018) "A 'Refugee Crisis' Unfolding: 'Real' Events and Their Interpretation in Media and Political Debates". *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 16(1-2), 198-216.
- Utrikespolitiska institutet [UI] & Karlsson, Lena (2015). *Flyktingkrisen: Från Syrien till EU* (Världspolitikens dagsfrågor, 2015:11-12). Stockholm: Utrikespolitiska institutet.
- WAN-IFRA, World Press Trends Database (2014). 08. *Publishers and newspapers in Sweden*. Hämtad 2015-10-31, från <http://www.wptdatabase.org.ezproxy.ub.gu.se/reports/2014/sweden#wpt-report-chapter-8>